

Критерії і показники ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

О.А. Листопад*

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, м. Одеса, Україна

*Corresponding author. E-mail: alex.listopad@gmail.com

Paper received 02.07.15; Accepted for publication 10.07.15.

Анотація. З'ясовано і проаналізовано сутність понять «критерій» і «показник». Означено підходи для визначення критеріїв і показників ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Визначено і схарактеризовано критерії і показники ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Визначено і проаналізовано рівні сформованості професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключевые слова: критерій, показник, рівень, професійно-творчий потенціал

Для того, щоб судити про ефективність формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, треба визначити критерії та показники формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Питання про критерії та показники оцінки професійної підготовки фахівців до різних видів діяльності є важливою проблемою, тому вона активно обговорюється в педагогічній науці. Оскільки кожен дослідник повинен чітко представляти критерії і показники, методи оцінки рівнів професійної підготовки, розробка науково обґрунтованих критеріїв і показників виступає найважливішою передумовою вдосконалення даного процесу.

У науковій літературі [6] критерій розуміється як показова ознака, на підставі якої дається оцінка якогось явища, дії, ідеї. За визначенням наведеному в Українській філософській енциклопедії, критерій – це еталон, що приймається за основу для оцінювання будь-чого, засіб перевірки достовірності або хибності того чи іншого ствердження, гіпотези. В філософському словнику зазначено, що критерій – це міра для визначення, оцінки предметів, ознака, що прийнята за основу класифікації.

Кожен з критеріїв містить показники, які відображають окремі сторони процесу який досліджується та в сукупності розкривають його зміст. Отже, критерії і показники є елементами певної системи, що виражають її внутрішню впорядкованість і цілісність. Виступаючи в ролі мірила, норми, критерій служить як би еталоном, який виражає вищий, найбільш досконалий рівень явища, що вивчається. Порівнюючи з ним реальні явища, можна встановити міру їх відповідності, наближення до норми, ідеалу. Сукупність критеріїв з достатньою повнотою повинна охоплювати всі істотні характеристики досліджуваного об'єкту, явища і процесу. Але для цього критерій має бути розгорнутим, тобто включати певні показники, деякі одиниці виміру, що дозволяють аналізувати та зіставляти результати дослідження.

Мета статті – визначити і проаналізувати критерії і показники ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

При розробці критеріїв і показників ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, ми враховували наступне: 1) мету і завдання процесу формування професійно-творчого потенціалу майбутніх

вихователів дошкільних навчальних закладів; 2) ознаки, структурні елементи, властиві професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; 3) наскільки критерії і показники є істотними у процесі формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; 4) наскільки критерії і показники є об'єктивними, дозволяють оцінювати процес формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів однозначно, не допускають спірних оцінок різними людьми.

Кожен з критеріїв ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів виражав одну з істотних сторін аналізованого процесу, дозволяв визначити міру відповідності якості професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів вимогам стандарту вищої освіти, за освітньо-кваліфікаційною характеристикою «бакалавр», напрямом підготовки 6.010100 «Дошкільне виховання».

Змістом критеріїв ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів виступали показники ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, по мірі вираженості яких визначався високий, середній або низький рівень сформованості професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Педагогічний аналіз літературних джерел [1, 2, 3, 4, 5, 7], викладацька практика дозволили визначити наступні критерії ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: мотиваційно-ціннісний критерій; когнітивний критерій; діяльнісно-організаційний критерій. Мотиваційно-ціннісний критерій ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів дозволив дослідити значення творчості в професійній діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Мотиваційно-ціннісний критерій давав можливість вивчити прагнення до професійно-творчої самореалізації та наявності соціально-моральної позиції майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Зміст мотиваційно-ціннісного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу включав: мотивацію до професійно-творчої діяльності та ціннісну потребу в формуванні професійно-творчого потенціалу (таблиця 1).

Таблиця 1. Показники і рівні мотиваційно-ціннісного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

№	Показники	Рівні		
		Високий	Середній	Низький
1	Мотивація до професійно-творчої діяльності	Наявність глибоких і усвідомлених мотивів до професійно-творчої діяльності	Наявність усвідомлених мотивів до професійно-творчої діяльності за наявності постійного контролю з боку викладацького складу	Наявність нестійких мотивів до професійно-творчої діяльності
2	Ціннісна потреба в формуванні професійно-творчого потенціалу	Наявність ціннісної потреби в формуванні професійно-творчого потенціалу	Ціннісна потреба в формуванні професійно-творчого потенціалу є ситуативною	Не проявляє ціннісної потреби в формуванні професійно-творчого потенціалу

Аналіз мотиваційно-ціннісного критерію, який відображає ціннісну спрямованість цілей і мотивів професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на ефективність формування професійно-творчого потенціалу дозволив визначити наступні основні показники даного критерію: мотивація до професійно-творчої діяльності; ціннісна потреба в формуванні професійно-творчого потенціалу. Міра вираженості показників мотиваційно-ціннісного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів визначалася трьома рівнями сформованості: 1) високий рівень – наявність глибоких і усвідомлених мотивів до професійно-творчої діяльності, наявність ціннісної потреби в формуванні професійно-творчого потенціалу; 2) середній рівень – наявність усвідомлених мотивів до професійно-творчої діяльності за наявності постійного контролю з боку викладаць-

кого складу, ціннісна потреба в формуванні професійно-творчого потенціалу є ситуативною; 3) низький рівень – наявність нестійких мотивів до професійно-творчої діяльності, не проявляє ціннісної потреби в формуванні професійно-творчого потенціалу.

Разом з мотиваційно-ціннісним критерієм оцінки ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів використовувався когнітивний критерій, що характеризував якість професійно-творчих знань та динаміку їх засвоєння. Загалом, когнітивний компонент є критерієм оцінки ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і розглядався як такий, що включає сукупність знань практичного досвіду, які необхідні майбутньому вихователю задля виконання ефективної професійної діяльності у дошкільному навчальному закладі.

Таблиця 2. Показники і рівні когнітивного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

№	Показники	Рівні		
		Високий	Середній	Низький
1	Здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації	Сформовано і яскраво виявляється здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації	Сформовано здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації, але виявляється за наявності постійного контролю з боку викладацького складу	Сформовано мінімальну здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації
2	Прояв професійних компетенцій при вирішенні навчальних фахових завдань	Сформовано і яскраво виявляються професійні компетенції при вирішенні навчальних фахових завдань	Сформовано професійні компетенції, але їх прояв не є постійним при вирішенні навчальних фахових завдань	Мінімально сформовано професійні компетенції їх прояв при вирішенні навчальних фахових завдань є ситуативним

При визначенні когнітивного критерію оцінки ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів були виділені найбільш істотні показники, а саме: здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації, прояв професійних компетенцій при вирішенні навчальних фахових завдань. Міра вираженості показників когнітивного компонента визначалася повнотою, глибиною, системністю професійно-творчих знань. Однак, як нам вдалося встановити сукупність знань ще остаточно не вирішує будь-яких професійних задач. Тому при визначенні міри вираженості показників когнітивного компонента ми виходили з того, що майбутній вихователю дошкільного навчального закладу повинен володіти особливою готовністю до актуалізації професійно-творчих знань, до застосування їх в умовах дошкільного навчального закладу. Таким чином були визначені наступні рівні когнітивного критерію оцінки ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів:

1) високий рівень – сформовано і яскраво виявляються здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації та професійні компетенції при вирішенні навчальних фахових завдань; 2) середній рівень – сформовано здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації, але виявляється за наявності постійного контролю з боку викладацького складу, сформовано професійні компетенції, але їх прояв не є постійним при вирішенні навчальних фахових завдань; 3) низький рівень – сформовано мінімальну здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації та мінімально сформовано професійні компетенції їх прояв при вирішенні навчальних фахових завдань є ситуативним.

Аналіз вимог стандарту вищої освіти, за освітньо-кваліфікаційною характеристикою «Бакалавр», напрямо підготовки 6.010100 «Дошкільне виховання» і практики професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в вищих Україні дозволив визначити діяльнісно-організаційний критерій ефективності формування професійно-творчого по-

тенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Цей компонент давав можливість проаналізувати ефективність формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що реалізувалася в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експерименті.

Діяльнісно-організаційний критерій ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів давав можливість вивчити гнучкість, критичність мислення, творчу уяву, відкритість до педагогічної творчості та інновацій (таблиця 3)

Таблиця 3. Показники і рівні діяльнісно-організаційного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

№	Показники	Рівні		
		Високий	Середній	Низький
1	Творче відношення до процесу професійної підготовки	Сформовано і яскраво виявляється творче мислення, здатність до генерування творчих ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність приймати творчі рішення, творча фантазія	Творче мислення, сформоване не достатньо, здатність до генерування творчих ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність приймати творчі рішення, творча фантазія виявляється за наявності постійного контролю з боку викладацького складу	Мінімально сформовано творче мислення та не достатньою виявляється здатність до генерування творчих ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність приймати творчі рішення, творча фантазія
2	Здатність реалізувати індивідуальну творчу стратегію навчальної діяльності	Сформовано і яскраво виявляється стійка потреба у систематичному збагаченні досвіду професійно-творчої діяльності, здатність до самостійного освоєння глибоких і систематичних знань, умінь і навичок професійної діяльності, уміння розробляти гнучку стратегію творчої навчальної діяльності	Сформовано потребу у збагаченні досвіду професійно-творчої діяльності, але вона є не систематичною, здатність до самостійного освоєння глибоких знань, умінь і навичок професійної діяльності, уміння розробляти гнучку стратегію творчої навчальної діяльності виявляється за наявності постійного контролю з боку викладацького складу	Мінімально сформована потреба у систематичному збагаченні досвіду професійно-творчої діяльності, не достатньо сформована здатність до самостійного освоєння глибоких і систематичних знань, умінь і навичок професійної діяльності, не достатньо сформовано уміння розробляти гнучку стратегію творчої навчальної діяльності

Синтезовані показники діяльнісно-організаційного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів включали: творче відношення до процесу професійної підготовки; здатність реалізувати індивідуальну творчу стратегію навчальної діяльності.

Міра вираженості показників діяльнісно-організаційного критерію ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів визначалася трьома рівнями: 1) високий рівень – сформовано і яскраво виявляється творче мислення, здатність до генерування творчих ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність приймати творчі рішення, творча фантазія, сформовано і яскраво виявляється стійка потреба у систематичному збагаченні досвіду професійно-творчої діяльності, здатність до самостійного освоєння глибоких і систематичних знань, умінь і навичок професійної діяльності, уміння розробляти гнучку стратегію творчої навчальної діяльності; 2) середній рівень – творче мислення, сформоване не достатньо, здатність до генерування творчих ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність приймати творчі рішення, творча фантазія виявляється за наявності постійного контролю з боку викладацького складу, сформовано потребу у збагаченні досвіду професійно-творчої діяльності, але вона не є систематичною, здатність до самостійного освоєння глибоких знань, умінь і навичок професійної діяльності, уміння розробляти гнучку стратегію творчої навчальної діяльності також виявляється за наявності постійного контролю з боку викладацького складу; 3) низький рівень – мінімально сформовано творче ми-

слення та не достатньою виявляється здатність до генерування творчих ідей, відкритість та інтерес до всього нового, здатність приймати творчі рішення, творча фантазія, мінімально сформовано потребу у систематичному збагаченні досвіду професійно-творчої діяльності, не достатньо сформована здатність до самостійного освоєння глибоких і систематичних знань, умінь і навичок професійної діяльності, не достатньо сформовано уміння розробляти гнучку стратегію творчої педагогічної діяльності.

Наявність критеріїв і показників оцінки ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів дозволили провести «зрізи» рівнів ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на різних етапах дослідження, внести корективи до досліджуваного процесу і повніше використовувати наявні резерви підвищення його якості.

Таким чином, аналіз педагогічної літератури, дослідницькі матеріали, педагогічна практика дозволили визначити наступні критеріїв і показників оцінки ефективності формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: мотиваційно-ціннісний – мотивація до професійно-творчої діяльності; ціннісна потреба в формуванні професійно-творчого потенціалу; когнітивний – здібність до пошуку і аналізу професійно-творчої інформації, прояв професійних компетенцій при вирішенні навчальних фахових завдань; діяльнісно-організаційний – творче відношення до процесу професійної підготовки; здатність реалізувати індивідуальну творчу стратегію педагогічної діяльності.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Андреев В.И. Модель творчески саморазвивающейся личности учителя XXI века // Материалы международной научно-практической конф. «Педагогическое образование для XXI века» 12–15 апреля 1994 г. – Вып. 1. – М.: МПГУ им. В.И. Ленина, 1994. – С. 12–13.
- [2] Бернс Р. Развитие «Я-концепции» и воспитание. – М.: Прогресс, 1988. – 420 с.
- [3] Бондаревская Е. В. Концепция общепедагогической подготовки учителя в условиях многоуровневого образования в педагогическом вузе. – Ростов н/Д.: РГПИ, 1992. – 20 с.
- [4] Казакова Р.Г., Тряпицина А.П. Диалог на лестнице успеха. Школа на пороге нового века. – СПб.: «Петербург – 21 век», совместно с ЗАО «Пресс-Атасе», 1997. – 160 с.
- [5] Калвейт В. Резерв успеха – творчество / Leistungs – reserve Schopfertum: [пер. с нем. В. Калвейт, Ф. Кликс, Г. Нойнер и др.]/ под ред. Г. Нойнера и др. – М.: Педагогика, 1989. – 116 с.
- [6] Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1987. – С. 289.
- [7] Энгельмейер П. К. Теория творчества / предисл. Д.Н. Овсяннико-Куликовский, Э. Мах. – Изд. 2-е. – М.: URSS, 2007. – 205 с.

REFERENCES

- [1] Andreev, V.I. Model self-developing creative person of the teacher of the XXI century // Proceedings of the international scientific-practical conference. Conf. "Teacher Education for the XXI Century" April 12-15, 1994 - Vol. 1. - M.: Moscow State Pedagogical University named. Lenin, 1994. – P. 12-13.
- [2] Berns, R. Development of "I-concept" and education, Progress, Moscow, 1988, 420 p.
- [3] Bondarevskaja, E.V. The concept of the general pedagogical teacher training in a multi-level education in pedagogical high school. - RSPI, Rostov n/D., 1992, 20 p.
- [4] Kazakova, R.G., Trjapicina A.P. Dialogue on the ladder of success. School on the threshold of a new century, "Peterburg – 21 century", together with ZAO "Press-Atashe", St. P-burg, 1997, 160 p.
- [5] Kalvejt, V. Creativity – reserve of success/ Leistungs – reserve Schopfertum, Pedagogy, Moscow, 1989, 116 p.
- [6] Frolov, I.T. (ed.) Philosophical Dictionary, Politizdat, Moscow, 1987, p. 289.
- [7] Jengel'mejer, P.K. The theory of creativity, 2nd ed., URSS, Moscow, 2007, 205 p.

The Criteria and Evaluative Indicators of Efficaciousness of Formation of Future Nursery Teachers` Professional-Creative Potential O. Lystopad

Abstract. The article deals with the notion "criteria" and "evaluative indicator". The ways of definition criteria and evaluative indicators of efficaciousness of formation of future nursery teachers` professional-creative potential have been ascertained.

The evaluative indicators and criteria of efficaciousness of formation of future nursery teachers` professional-creative potential have been determined and characterized. The levels of formedness of future nursery teachers` professional-creative potential have been analyzed.

Keywords: criteria, evaluative indicator, level, professional-creative potential